

a) a szakerők tömörítése; b) a szakismeret s műizlés terjesztése és fejlesztése a könyvnyomdászat s rokonágai terén; c) a hazai nyomdászat érdekeinek elősegítése; d) a tagok társas életének fejlesztése. Mint ebből kitetszik, az egyesületek tevékenységének súlypontja az általános társadalmi feladatokról a szakismeretek művelésére terelődött át.

S a társulat az utóbbi 17 év alatt csakugyan derekasan hozzálátott feladata megvalósításához. Számos szakszerű felolvasás mellett 1904 óta több rendszeres szaktanfolyamot is tartott, melyek során nemcsak elméleti oktatásban, hanem az e célra berendezett kísérleti nyomdában gyakorlati tanításban is részesülnek a hallgatók. Ezenkívül több vidéki városban is rendeztek felolvasásokat s nyomdászati kiállításokat, melyek kétségkívül nagy hatással voltak vidéki nyomdásziparunk fejlődésére.

A kör sokáig nem bírt állandó otthonnal, a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Segélyzőegyesületének a Sándortéren fölépült bérháza végre ezen az állapoton is segített s a kör fennállásának második negyedszázadát a Gutenberg-otthon díszes főemeleti helyiségében kezdhette meg.

— sp —

Greve. H. E. *Das Problem der Bücher- und Lesehallen Aus dem Holländischen übersetzt von Anna J. Jungmann. Mit einer Einführung von Const. Nörrenberg.* Leipzig, 1908. Maas u. Van Suchtelen, 8-r. XVI, 426 l. Ára 6 Márka.

Dr. H. E. Greve hágai könyvtárosnak eredetileg holland nyelven 1906-ban megjelent, a modern közművelődési könyvtárak problémáját minden oldalról megvilágító művének: *Openbare Leesmuseum en Volksbibliotheken*-nek németre fordításával Anna J. Jungmann igaz szolgálatot tesz mindazoknak — s azt hiszem nem vagyunk kevesen, — a kiknek ez a könyv eddig nyelve miatt nem volt hozzáférhető.

Szerző műve anyagát 413 paragrafusban tárgyalja le, melyek három fejezetbe oszlanak.

Az első fejezet azt a viszonyt tárgyalja, melyben a modern közművelődési könyvtár — azt hisszük ez a kifejezés födi legjobban a *Lese- und Bücherhalle* fogalmát — a könyvtárak egyéb, régibb fajihoz áll.

Greve e fejezetben különösen kikel a régibb fajtájú népkönyvtárak ellen, melyek a nép fogalmát a legalsóbb s legműveltelebb körökre szorítva, inkább közjátékonyági intézmények s a tudományos irodalmat egyáltalán nem, a szépirodalmat pedig kevés kivétellel igen selejtes összeállításban képviselik. A modern közművelődési közkönyvtár, mely Greve szerint egyedül bír létjogosultsággal, a nép minden rétegét, művelteket s művelődésre vagy nemes szórakozásra vágyókat egyaránt ki kell hogy elégítsen.

Hogy az ily könyvtáraknak egyúttal minden irányzatosságot is el kell kerülniök, az szinte magától értetődik. A könyvtárak egy harmadik faja a tudományos és szakkönyvtár, mely ismét csak a közönség egy töredékét szolgálja: azokat, akik valamely határozott irányban folytatnak tudományos kutatásokat s így első sorban azon könyvanyag összegyűjtésére terjeszkedik ki, mely e kutatások forrása, vagy a további tanulmányok eszköze.

Így körvonalozva a könyvtárnemek egymáshoz való viszonyát, részletesebben kiterjeszkedik a könyvtár legfontosabb részére, a mitől jellege első sorban függ: a könyvanyag megválasztásának általános elveire. A tudományos irodalmat három csoportba osztja: ú. m. a forrásművek, monografiák s általános összefoglalások csoportjába. Ezekből az első kettő a közművelődési könyvtáraknál alig jöhet számításba, csupán a harmadik csoport, melynek legjobb s legújabb termékeit kell felölelniök. A szépirodalom megválogatását illetőleg nem ad általános irányelveket, csak arra utal, hogy e kérdésről a *Library Journal* egymaga 120 pro és kontra szóló cikkelyt közölt. Hogy a közművelődési könyvtár, a menyiben olvasóterme van, a napilapokat nem nélkülözheti, ezt a gyakorlati élet eléggé bizonyítja, de ez esetben minden pártállás képviselve legyen. Minthogy a közművelődési könyvtár első sorban az önképzést kívánja előmozdítani, a zeneirodalom — még pedig úgy elméleti mint gyakorlati része (hangjegyek) — felkarolása is szükséges. A művelődés másik fontos eszköze a képzőművészeti alkotásokat reprodukáló kiadványok, melyek válogatott gyűjteménye szintén beillesztendő a közművelődési könyvtár anyagába.

A mi a különböző könyvtártípusok együttműködését illeti, ennek szerzőnk szerint főleg abban kellene nyilvánulnia, hogy a könyvtárak egymást a könyvanyag tekintetében akár kölcsönzés, akár az olvasók útbaigazítása útján kisegítsék.

Ezek után *Greve* a nem ingyenes olvasótermek, az olvasókörök és kölcsönkönyvtárak jellemzésére tér át. Itt is első sorban arra a viszonyra vet világot, melyben a közművelődési könyvtárnak a kölcsönkönyvtárral kell állania. *Greve*, *Adams*-szal egyetértőleg, a kölcsönkönyvtárakat a szépirodalom selejtesebb, de a műveletlenebb ízlésűek által különösen kedvelt termékeivel szemben akarja igénybe venni. Ha ugyanis a közkönyvtár olvasója ilyen műveket óhajt, utasítsa őket a helybeli kölcsönkönyvtárba, ahol az illető kötetek — persze némi anyagi áldozat ellenében — rendelkezésére fognak állani.

Miután a modern közművelődési könyvtárnak az a főfeladata, hogy a társadalmi nevelés középpontjává legyen, szerző sorra veszi azon intézményekhez való viszonyát, melyek közvetlenül részt kérnek a szociálpedagógiai munkából.

A népnevelés egyik igen jelentős tényezőjének, az egyháznak a közművelődési könyvtárakhoz való viszonyát nem igen bolygatja szerzőnk, csupán azt jegyzi meg, hogy az egyház rendszeresen rossz szemmel nézi a közművelődési könyvtárakat s pártpolitikai céljainak megfelelő hasonló intézményekkel igyekszik ellensúlyozni hatásukat.

Annál bővebben tárgyalja *Greve* a könyvtárnak a népnevelés másik faktorához, az iskolához való viszonyát. E viszony egyik formája az iskolai könyvtár, mely kizárólag az ifjúság részére készül, jobbjára sematikus jegyzékek alapján s inkább szórakozás a célja, mintegy jutalmul. Második formája az iskolai népkönyvtár, mely nemcsak az ifjúság, de a felnőttek oktatására is szolgál. Ilyenek a district library-k Észak-Amerikában s a bibliothèque populaire-k Franciaországban.

Az iskolai népkönyvtárakkal szemben *Grevenek* három fő kifogása van: 1. az iskola rendszeren elnyeli a könyvtárat és sokszor annak budgetjét is; 2. az iskolai könyvtár az érdeklődőknek csak kis részéhez férközik igazán hozzá; 3. a könyvtár vezetése szakképzetség nélküli egyénekre van bízva.

De ha nem is barátja az iskola és népkönyvtár egyesítésének, annál inkább óhajtja az iskola támogatását a könyvtárral szemben. A tanítóság főleg az olvasmányok megválasztására folyhat be jótékonyan, különösen oly könyvtáraknál, melyek részben gyermekek számára is hozzáférhetők.

Minthogy azonban a közművelődési könyvtárak elsősorban a felnőttek továbbképzésére hivatvák, ebből önként folyik, hogy e könyvtárak a szabad tanítással is összefüggnek. Szerző barátja annak a kétségkívül életre való irányzatnak, mely a könyvtárakkal kapcsolatban rendez a felnőttek részére tanfolyamokat, miután a könyvtár egyúttal arra is alkalmat adhat, hogy a hallgatóság az idevágó könyvkészlet felhasználásával kiegészítse s jobban megrögzítse a hallottakat. Legjobb a könyvtárban az előadás tárgyával azonos könyveket mindjárt kiállítani, vagy a rendelkezésre álló irodalomról nyomtatott jegyzékeket osztani ki a hallgatóság között. Szerző legügyesebb megoldásnak tartja az angol könyvtárakban divatos félórás szabad előadásokat, — »half-hour talks« — melyek mindig csak egy bizonyos kérdést világítanak meg, az ott rendelkezésre álló irodalom alapján.

A fejezet harmadik s utolsó része a közművelődési könyvtárak célját, befolyását s ellenségeit ismerteti.

Célul a különböző szerzők a legkülönbözőbb feladatokat tűzték eléje, a miből *Greve* bő szemelvényekkel szolgál. Az egyik (*Küster*) az összes társadalmi bajok panaceáját látja benne, mások az antiszociális propaganda (*Dechelhäuser, Apel*), vagy a vallásos propaganda (*Huppert, Buddingh*) eszközéül tekintik,

míg ismét mások az osztályharc szülésére keresnek benne támasztékot. Szerző ez irányzatok egyikének sem kedvez: mert bármelyikük is egyoldalúságra vezet. Szerinte sokkal közelebb fekvő s természetesebb célja van a közművelődési könyvtárnak: t. i. az oktatás előmozdítása, istápolása s másfelől az olvasmány irányítása.

Ily irányításra főleg a szépirodalom terén van szükség, mely a közművelődési könyvtárak egyik leginkább vitatott pontja. Szépirodalmi beszerzéseknél a következőkre kell ügyelnünk: 1. Kerüljük a *Marlatt*-féle léha és üres írókat, a rémregényeket, érzékcsiklandozó pikantériákat s más e fajta értéktelen üzleti termékeket. 2. Kerüljük a szépirodalmi újdonságokat mindaddig, míg az első roham el nem ül s tisztábban láthatjuk jó és rossz tulajdonságukat. 3. Kerüljük végre a jóhiszeműen írt népies kiadványokat, melyek túlon-túl filantropikus, alamizsna jellegűek. De ne csak arra ügyeljünk, hogy a szépirodalmi anyag megválasztása legyen kielégítő, hanem arra is törekedjünk, hogy az olvasók a komolyabb műveket is megkedveljék. Erre a könyvtárosnak egyéni befolyásán, rábeszélőképességén kívül két eszköze lehet ú. m. *a*) a szépirodalmi olvasmányok megadóztatása és *b*) két olvasójegy kiadása, melyek egyike kizárólag tudományos könyvek kölcsönvételére szolgál.

A fejezet végén *Greve* megemlékezik a közművelődési könyvtár ellenzőiről is, a kik sokalják a költségeket, miután kézzelfogható eredményekre ez az intézmény nem vezet, vagy azért kelnek ki ellene, mert az igazi műveltség helyett csak a félműveltség terjesztője. Szerzőnk ez ellenvetésekkel szemben igen helyesen arra hivatkozik, hogy a közművelődési könyvtár szociálpedagógiai eszközeink legfiatalabbika s így inkább a jövő, mintsem a jelen ítélete alá tartozik.

A második fejezet, melynek 171 paragrafusára ismét három szakaszba van beosztva, a közművelődési könyvtárak problémájának technikai oldalát fejtegeti.

Az első szakasz az épület kérdésével foglalkozik. Azt a három alapkövetelményt, mely minden könyvtártani kézikönyvben előfordul: u. m. világosságot, tűzbiztonságot s terjeszkedő-képességet ő is fejtegetései élére állítja, bár be kell vallania, hogy a közművelődési könyvtárak legnagyobb része — legalább az európai szárazföldön — bérházban vagy átalakított helyiségekben húzódik meg. A belső elrendezés főkövetelménye, hogy a közönségnek szánt különböző célú helyiségek egymástól teljesen el legyenek különítve. Ez az elkülönítés azonban olyan formában is történhetik, hogy azért a könyvtár személyzetének alkalma legyen egyszerre az összes helyiségeket szemmel tartani. Követendő mintaképpül a liverpooli könyvtárat említi, a hol az épület közepén levő könyvkölcsönző helyiségből a személyzet egyidejűleg szem-

mel tarthatja az ifjúsági, általános és női olvasótermeket, melyeket félemlermagasságú kerítés választ el a kölcsönző hivataltól. Külön ujságolvasó-teremnek angol mintára való berendezését szintén ajánlja. A hely megválasztásánál a teljes központi fekvést, vagy legalább is azt kívánja meg, hogy a könyvtár a város egyik főútvonalán álljon.

De bármily központi fekvésű is az épület, nagyobb városokban idővel elkerülhetetlen a fiókkönyvtárak létesítése. E fiókok elhelyezését oldották meg eddig a legkevésbé jól. Még Amerikában is gyakori eset, hogy e fiókkönyvtárak gyarmatárúkereskedésekben vannak elhelyezve s a teljesen iskolázatlan személyzet gondjaira bízva. Ennél többet ér a fiókkönyvtáraknak az iskolával kapcsolatos elhelyezése, habár csak az esetben lesz e megoldás kielégítő, ha külön, a czélnak megfelelő helyiség készül az iskolaépülettel kapcsolatban s nem valamely más czélokra szánt termet kell lefoglalnunk, mely csupán a nap vagy a hét bizonyos szakában állhat rendelkezésünkre.

A fiókkönyvtárnak szerző *Cole* nyomán két főfaját különbözteti meg, ú. m. a kikölcsönző állomások (Abgabestation) és a sajátképi fiókkönyvtárak (Zweigbibliothek) faját. Ezek együttvéve ötfélék lehetnek, és pedig: 1. pusztá kikölcsönzőállomások, könyvkészlet nélkül, a hol este kiadják a reggel kért könyveket, melyeket időközben a központból elhoztak; 2. oly kikölcsönzőállomások, melyek a központból kapott s időről-időre föleserélt könyvállományból elégitik ki közönségüket; 3. az első tipushoz tartozó kikölcsönzőállomások, melyek azonban kézikönyvtárral s olvasószobával is el vannak látva; 4. fiókkönyvtárak, melyek csupán saját külön könyvállományukból kölcsönöznek ki könyvet; 5. fiókkönyvtárak, melyek saját állományukon kívül a központi könyvtár anyagát is forgalomba hozzák.

A fiókkönyvtár egyik sajátos alfaja továbbá a vándorkönyvtár, mely nem egyéb, mint valamely központból falura, tanyára kiküldött könyvsorozat. Vándorkönyvtárak szervezésével foglalkoznak a Badische Frauenvereine, a berlini Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung Németországban, a Maatschappij tot nut van't Algemeen Hollandiában, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa, a Dunántúli Közművelődési Egyesület hazánkban. Legnagyszerűbben azonban Észak-Amerikában fejlődött ki, a hol legelőbb New-York állam léptette életbe az államsegélyt az 1842-iki university lawval. E törvény felhatalmazta a new-yorki egyetemi könyvtár gondnokságát, hogy a kettős példányokból vándorkönyvtárakat szervezzen s bocsásson akár egyesek, akár testületek rendelkezésére 5 \$ lefizetése mellett.

Ezután szerző röviden összegezi az olvasóterem mellett vagy ellen felhangzott véleményeket. Szerinte az olvasóterem ellenzői-

nek azon érvelése, hogy az olvasóterem a közönséget elhidegíti otthonától, nem állhat meg, miután a közművelődési könyvtárak közönségének zöme, a munkásság oly lakásvizonyok közt él, hogy otthona amúgy sem gyakorolhat reá valami erős vonzerőt, de meg az olvasás végzésére sem alkalmas.

Végül néhány szóval végez a belső berendezés legfontosabb elemeivel, a könyvállványokkal s felállításuk módjával s az olvasóasztalokkal. Ez utóbbiaknál a kör- vagy ovális-alaknak határozott előnyt ad a szokásos szögletes formával szemben, de véleményét nem okolja meg.

A fejezet második része a könyvtár legfontosabb elemének, magának a könyvanyagnak van szentelve s végig kíséri útját a könyvtárban a beszerzéstől a kiselejtezésig. Ennek a fejezetnek minden egyes pontjára nem terjeszkedhetünk ki: be kell érniünk egy-két probléma kifejtésének vagy gyakorlati útmutatásnak a reprodukálásával. Így megemlítjük szerző tanulságos fejtegetéseit a kiadóknak a népkönyvtárak s a kölcsönkönyvtárakkal szemben elfoglalt különböző álláspontjáról, a könyvek kiválasztásának módjáról, az Észak-Amerikában, először 1897-ben Clevelandban, szervezett könyvtár-ligákról, melyeknek egyetlen céljuk a könyvekkel való helyes bánásmód népszerűsítése stb. Érdekes szerző állásfoglalása abban a vitában, mely a szótár-katalógus és szakrendszertű katalógus hívei közt évek óta folyik s legalább az európai kontinensen még ma sincs eldőntve. Helyesen mutat rá arra a körülményre, hogy a szisztematikus katalógus tudományos közkönyvtárainkban fejlődött ki s ennek közönségét van hivatva szolgálni. A közművelődési könyvtárak közönsége ellenben javarészt oly elemekből áll, melyek a tudomány egyik ágában sem bírnak akkora jártassággal, hogy valamely határozott tárgy pontos, sőt hozzávetőleges hovatartozását is meg tudnák állapítani. Az ilyeneknek azután a szótárkatalógus határozott szolgálatot tesz. Ellenben oly könyvtáraknál, melyek tudományosan képzett kutatók kielégítésére is számítanak, egy jó szakrendszer alkalmazása is ajánlható, mert ez a rokon kérdések egész komplexumáról ad áttekinthető felvilágosítást.

Azt is meg kell még említenünk, hogy szerző épen nem barátja az indikátornak, melyet »drága játékszer«-nek nevez s legfőljebb erős forgalmú, de kis könyvkészlettel rendelkező könyvtáraknál helyesli használatát. Itt jegyezzük meg, hogy az indikátor szülőhazájában, Angliában is végső napjait éli. Mint *Greve* is említi, a legtöbb angol közművelődési könyvtárban, a hol ezelőtt esküdtek az indikátorra, jórészt sutba lökték *Cotgreve* találmányát, vagy csak a szépirodalomnál veszik igénybe. Részünkről hozzátehetjük, hogy még ez utóbbi esetben is az indikátort csupán annak jelzésére használják, hogy a keresett könyv benn van-e a

könyvtárban vagy sem; a kölcsönzés nyilvántartására azonban más, praktikusabb módszerek szolgálnak.

Egy másik, újabban sokat vitatott kérdés az open-shelf rendszer problémája. *Greve*, mint mindenütt, e kérdéssel szemben is megőrzi elfogulatlanságát: a könyvraktáraknak korlátlan megnyitását a közönség részére nem helyesli s csakis kis könyvtáraknak s fiókoknak ajánlja általános alkalmazását, ahol a közönség viselkedése könnyebben szemmel tartható. Nagyobb gyűjtemények jól teszik, ha a rendszer végleges elfogadása előtt kísérleteznek vele s csupán készletük pénzbelileg legkevésbé értékes részéhez, a szépirodalmihoz eresztik hozzá a közönséget.

Az olvasójegyek kiváltásánál szükséges igazolás legjobb módszerének az angoloknál meghonosított jótállórendszer tartja, mely abban áll, hogy a könyvtár vezetősege csupán adófizető, állandó lakással bíró polgárok hiteles ajánlólevelére szolgáltatja ki az olvasójegyet.

A kölcsönzés nyilvántartásánál a téritvényrendszer helyett a könyv-lap (Buchkarte)-rendszert ajánlja, melynél minden egyes könyvnek megvan a maga külön rovatos kartonlapja, melyre a kikölcsönző olvasójegyének száma s a kölcsönvétel kelte kerül.

A kiselejtezésre nézve nem mond újat, csak utal *Brown* bibliothekonomiájára, melyet annak idején mi is részletesen ismertettünk.

A második fejezet harmadik részében azután szerző a kezelés szerveit ismerteti. Előbb a könyvtár felügyelőbizottságáról, azután a könyvtári személyzetről szól. Igen érdekes azon követelmények felsorolása, melyeket *Greve* a könyvtáros egyéniségével szemben támaszt. *Bonfort* nyomán ő is három dolgot kíván meg a könyvtárostól; nevezetesen azt, hogy tudós, gentleman és üzletember legyen. Túrelem, emberismeret, s jó emlékezőtehetség továbbá azok a tulajdonságok, melyek a könyvtári tisztviselőktől megkívánhatók, természetesen kellő szakképzettség mellett. A szakképzettség megszerzése a kontinensen nem éppen könnyű dolog, miután a könyvtári szakoktatásról még a tudományos könyvtárak tisztviselői kara részére is a legtöbb államban nincs kellőképp gondoskodva; a közművelődési könyvtárakra nézve pedig még vigasztalanabbak az állapotok. Itt szabadon fölburjánzik a dilet-tantizmus, ami pedig az ügy egészséges fejlődésének nagy kárára szolgál. Ezután a könyvtárosi szakegyesületekről s a könyvtárosok díjazásáról nyújt áttekintést s végül a nők könyvtárosi szolgálatáról emlékezik meg. Alkalmaztatásukat főleg az ifjúsági osztályban s a kikölcsönzésnél ajánlja, bár nem tagadja meg tőlük a vezető állásokra való rátermettséget sem.

A harmadik s aránylag legrövidebb (332—413 §§) fejezet a közművelődési könyvtár pénzügyi oldalát világítja meg. A kérdés

természete szerint ez a fejezet két részre oszlik, ú. m. a kiadásokat s a bevételeket tárgyaló fejtegetésekre.

A kiadásokról szóló rész tulajdonképpen nem egyéb, mint egy csomó német, angol s amerikai közművelődési könyvtár zárószámadásának a közlése, melynek száraz számadatai mindennél ékesszólóbban magyarázzák a hasonló intézmények igen különböző fejlődését a felsorolt államokban. Pl. Charlottenburgban, ahol pedig a közművelődési könyvtár ügye igen fejlett fokon áll, 1904/5-ben a kiadások összege 47,767 márkára rúgott; ellenben pl. Manchester ugyanezen közigazgatási évben 23,997 £ 16 s. 11 d.-t s Boston 322,645·37 \$-t áldozott e célra! Vagyis Charlottenburgban fejenként 0·20, Manchesterben 0·75, és Bostonban 2·35 Márka volt a költség.

A bevételekről szólva, első sorban az olvasási díjról szól, ethikai s paedagógiai hasznát elismeri ugyan, de jobb szeretné, ha az adó alakjában vettetnék ki a község lakóira. A második jövedelmi forrás lehet egyesek adománya, továbbá a magánosok egyesülése útján biztosítható bevételek (tagdíjak). Végül a harmadik jövedelmi forrás a közvagyonbevételek: községi vagy állami segély.

A legtermészetesebb s legkielégítőbb jövedelmi forrást azonban a külön könyvtári adó szolgáltatja, melynek *Greve* is lelkes szószólója. Az adózás ezen neme azonban csupán Angliában s Amerikában ismeretes, de itt sem kötelező, hanem a község-tanács belátásától tétetik függővé. *Greve* ezzel szemben megkívánja, hogy a közművelődési könyvtár fenntartása általánosan kötelezővé tétessék, épp úgy mint pl. a népoktatás, melynek ez tulajdonképpen szerves kiegészítő része. Szerző ez óhajtása azt hiszem vizshangra fog találni mindazok körében, a kik érzékkel bírnak a modern szociális nevelés szükségletei iránt.

Íme a legújabb könyvtártani kézikönyv részletes gondolatmenete. Szerző fejtegetéseinek részben új nézőpontja megokolja a kimerítőbb analízist, a munkájában felhalmozott gazdag gyakorlati- és statisztikai anyag pedig kívánatossá teszi, hogy e könyvet mindazok áttanulmányozzák, a kik a közkönyvtár legújabb formája iránt melegebben érdeklődnek.

Dr. Gulyás Pál.